

TRAO ĐỔI Ý KIẾN

VỀ KHÁI NIỆM LỢI ÍCH NHÓM, NHÓM LỢI ÍCH VÀ CÁC LỢI ÍCH NHÓM Ở VIỆT NAM^(*)

NGUYỄN HỮU ĐỀ^(**)

Ở nước ta những năm gần đây đã nói nhiều đến lợi ích nhóm, nhưng nội dung của nó còn nhiều cách hiểu không thống nhất. Nhiều ý kiến đã đồng nhất nó với khái niệm nhóm lợi ích. Khi bàn đến vấn đề này có nhiều cách tiếp cận khác nhau. Vì thế bài viết này tiếp cận chủ yếu theo hướng coi lợi ích nhóm như là yếu tố cản trở sự phát triển lành mạnh của nền kinh tế và của cả xã hội. Từ cách tiếp cận này, bài viết xác định nội hàm của khái niệm lợi ích nhóm và chỉ ra những biểu hiện cụ thể trong lĩnh vực kinh tế mà các lợi ích nhóm gây ra những tác động tiêu cực cho sự phát triển của nền kinh tế ở nước ta hiện nay.

Theo các tài liệu nước ngoài, khái niệm nhóm lợi ích tuy có nhiều cách định nghĩa khác nhau, nhưng đều thống nhất ở nội dung cơ bản: Nhóm lợi ích là tập hợp những người cùng mục đích, có chung lợi ích. Phương thức hoạt động chủ yếu của nó là tìm cách tác động lên chính quyền (nghị viện, chính phủ, các hội đồng địa phương) hoặc khai thác sự đa nghĩa trong một số điều khoản luật nhằm đạt được lợi ích cho nhóm, tiêu biểu là những hoạt động vận động hành lang (lobby). Trong lịch sử hình thức hoạt động này đã tồn tại từ rất sớm khi các nước đều đánh giá cao vai trò quan trọng của chính khách trong hoạt động ngoại giao giữa các nước cũng như những chính sách lớn trong phát triển đất nước.

Ở nước ta, trong những năm gần đây vấn đề lợi ích nhóm đã được đề cập nhiều và bắt đầu từ sự khẳng định của Tổng bí thư Nguyễn Phú Trọng trong bài phát biểu kết thúc Hội nghị lần thứ

3 Ban Chấp hành Trung ương Đảng ngày 10 - 10 - 2011 khi nói đến những cản trở đối với việc tái cấu trúc nền kinh tế của nước ta trong giai đoạn hiện nay. Đó là tư duy nhiệm kỳ, cục bộ địa phương và lợi ích nhóm. Như đã biết, vấn đề lợi ích nhóm vốn tồn tại từ lâu trong đời sống xã hội ở nước ta. Nó đã xuất hiện và phát triển một cách tự nhiên cùng với các đổi mới trong đời sống kinh tế - chính trị của đất nước những năm qua. Sự tồn tại của nó trước kia thường gắn liền với các tổ chức đoàn thể xã hội, ngành nghề. Tuy nhiên, lợi ích nhóm chỉ thực sự trở thành vấn đề bức xúc khi nước ta chuyển sang nền kinh tế thị trường với những tác động tiêu cực của nó.

(*) Bài viết là kết quả nghiên cứu đề tài cấp Bộ số 18/HĐKH-KHXH "Lợi ích nhóm và tác động của nó đến các chính sách phát triển kinh tế - xã hội ở Việt Nam hiện nay"

(**) Phó giáo sư, tiến sĩ, Trưởng phòng, phòng Triết học xã hội, Viện Triết học, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Nhưng tại sao ở các nước, các nhà lý luận chỉ nói và bàn đến nhóm lợi ích mà không bàn trực tiếp đến lợi ích nhóm? Còn ở nước ta tại sao các vị lãnh đạo Đảng và Nhà nước lại chỉ nói "lợi ích nhóm", những nhà quản lý thì nói đến lợi ích cục bộ và nhiều nhà nghiên cứu lúc nói "nhóm lợi ích" lúc nói "lợi ích nhóm"?

Trước hết, nói về khái niệm nhóm lợi ích. Đây là khái niệm được xác định tương đối rõ ràng đối với các nước phát triển với nội dung chủ yếu đã nêu trên. Đặc trưng của nó là tính tổ chức và cơ chế hoạt động nhằm đạt được lợi ích cho nhóm của mình. Đó là tính bền vững có chủ đích của tổ chức với phương thức hoạt động chủ yếu là vận động hành lang. Vì thế, tuy có những nhóm lợi ích có tác động tiêu cực nhưng đa số là mang tính tích cực khi nó giúp chính quyền tiếp cận nhanh những thông tin bổ ích trước khi đưa ra một chủ trương, một quyết sách cho sự phát triển đất nước. Sự tác động có tầm ảnh hưởng to lớn đối với chính quyền thường được đề cập chủ yếu là các nhóm lợi ích kinh tế. Ở đây có thể chia các nhóm lợi ích thành hai loại: Nhóm lợi ích công - các hiệp hội, đoàn thể - vận động cho lợi ích của một số đông hoặc toàn xã hội như bảo vệ môi trường, các công đoàn, hội nông dân... và nhóm lợi ích tư thường là các tập đoàn, công ty trong lĩnh vực kinh tế chỉ vận động cho lợi ích cục bộ của công ty, tập đoàn mình. Chính những nhóm lợi ích tư lại thường có khả năng cấu kết chặt chẽ và vì thế, thường thành công hơn những nhóm lợi ích công trong việc hưởng lợi từ các chính sách của nhà nước do họ có tiềm lực tài chính hơn trong vận động hành lang.

Vậy thì với nghĩa này, ở Việt Nam có tồn tại các nhóm lợi ích hay không? Có thể khẳng định là có và chúng phát triển dần cùng với sự hoàn thiện của nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta.

Chúng ta hãy xét định nghĩa của Tiến sĩ Nguyễn Hữu Nguyên khi ông cho rằng, khái niệm nhóm lợi ích ở Việt Nam hiện nay là một số ít người có khả năng chi phối, hoặc thao túng, điều khiển cán bộ quản lý, từ đó có những quyết định, chủ trương tạo ra "siêu lợi nhuận" cho các thành viên trong nhóm, bất chấp thiệt hại của Nhà nước và của nhân dân. Có ý kiến khác cho rằng, khái niệm nhóm lợi ích hiện đang đề cập được hiểu là sự chi phối tiêu cực của một nhóm người, nhóm doanh nghiệp, ngành có lợi ích tương đối thống nhất, gần gũi nhau, liên kết nhau và được thực hiện một cách bất minh thông qua những tác động chính sách mà công luận không thể giám sát được, pháp luật không điều chỉnh được. Một cách công bằng, khái niệm lợi ích nhóm phải được hiểu rộng hơn. Trong xã hội hiện đại, khi tồn tại nhiều giai tầng, nhiều ngành nghề, nhiều tuyến lợi ích đan xen, lúc thì thống nhất, lúc thì mâu thuẫn nhau về lợi ích trong việc chịu tác động của chính sách của nhà nước, thì việc tồn tại các lợi ích nhóm là một thực tế phải chấp nhận. Nhưng phải chăng ở nước ta chỉ tồn tại các lợi ích nhóm chứ không có nhóm lợi ích theo nghĩa phổ biến mà nước ngoài đã công nhận? Qua rất nhiều lý giải khác nhau thì ở Việt Nam hiện nay đang tồn tại rất nhiều tổ chức doanh nghiệp hoạt động theo đúng nội dung của khái niệm nhóm lợi ích như đã nêu trên. Vì vậy, theo nghĩa này và trên thực

tế, chúng ta thấy ở Việt Nam đã và đang tồn tại các nhóm lợi ích. Chúng ta có thể kể đến một loạt các nhóm lợi ích tiêu biểu ở Việt Nam trên lĩnh vực kinh tế như Hiệp hội chế biến và xuất khẩu thủy sản Việt Nam (VASEP), Hiệp hội thép Việt Nam (VSA), Hiệp hội cao su Việt Nam (VRA), Hiệp hội cà phê cao Việt Nam (VICOFCA), Hiệp hội các nhà sản xuất ô tô Việt Nam (VAMA), Hiệp hội các nhà đầu tư tài chính Việt Nam (VAFI), Hiệp hội bất động sản thành phố Hồ Chí Minh (HOREA)...

Ngoài ra, bên cạnh các hiệp hội, nhóm lợi ích có tổ chức và đăng ký hoạt động chính thức như trên, ở Việt Nam hiện nay còn tồn tại rất nhiều các nhóm lợi ích nhỏ lẻ khác, đôi khi chỉ liên quan tới một số công ty, cá nhân... tập hợp lại như một liên minh tự nhiên khi lợi ích chung của họ bị ảnh hưởng. Nhìn chung, thời gian qua các nhóm lợi ích đã tích cực hoạt động nhằm bảo vệ lợi ích cho các thành viên của mình, như VASEP điều phối việc tham gia vụ kiện chống bán phá giá cá da trơn ở Mỹ của các công ty thủy sản Việt Nam, hay VAFI thường xuyên đưa lên ủy ban chứng khoán Nhà nước các kiến nghị liên quan đến chính sách phát triển thị trường chứng khoán Việt Nam có lợi cho các nhà đầu tư... Tuy nhiên, một điều dễ nhận thấy trong thực tế là đa số các trường hợp lợi ích nhóm sẽ mâu thuẫn với lợi ích cộng đồng, thậm chí với lợi ích quốc gia. Ngoài ra, trong một số trường hợp còn có thể tồn tại một liên minh không chính thức giữa các nhóm lợi ích của Việt Nam với các nhóm lợi ích ở nước ngoài. Ví dụ, trước đây, trong dự án xây dựng đường sắt cao tốc Bắc - Nam được đề xuất người ta

có thể thấy các nhà thầu Việt Nam, những người trong tương lai có thể được hưởng lợi từ việc triển khai dự án này, đã nhận được sự hậu thuẫn lớn từ các đồng nghiệp Nhật Bản. Đây là những nhóm lợi ích thuộc về lĩnh vực kinh tế. Các tổ chức đoàn thể, như Công đoàn, Hội Liên hiệp phụ nữ, Hội Nông dân, Hội Cựu chiến binh,... cũng là những nhóm tổ chức hoạt động nhằm đấu tranh và bảo vệ quyền lợi của nhóm mình. Ở nước ta các đoàn thể xã hội, các hội hoặc hiệp hội đã và đang hình thành, hoạt động để bảo vệ và mở rộng lợi ích hợp pháp, chính đáng của các thành viên của mình. Tuy nhiên, do tổ chức lỏng lẻo và năng lực yếu, nhiều tổ chức này chưa làm tốt vai trò của mình trong việc bảo vệ và phát triển những lợi ích hợp pháp của các thành viên.

Khi nói về các nhóm lợi ích hoạt động trong lĩnh vực kinh tế là muốn nói tới những ảnh hưởng tiêu cực của nó đối với chính quyền. Đây là những nhóm thường cấu kết với những người có quyền ra quyết định hoặc có thể tác động đến chính sách vì lợi ích riêng của họ mà làm tổn hại đến lợi ích của các nhóm khác, lợi ích của số đông, đặc biệt là lợi ích quốc gia. Vì thế, đã có ý kiến khẳng định rằng, bản chất của nhóm lợi ích ở Việt Nam hiện nay là một tổ hợp có tổ chức của những người cùng chung một số mục đích, cùng chung lợi ích và họ tìm mọi cách tác động đến cơ quan, người có quyền theo hướng có lợi cho mình. Khi họ đạt được mục đích riêng thì lại xâm hại tới lợi ích chung của toàn xã hội. Như vậy, tính tiêu cực của nhóm lợi ích chính là vì lợi ích riêng mà làm tổn hại đến lợi ích chung. Còn ở các nước phát triển thì các nhóm lợi ích

hoạt động trong lĩnh vực kinh tế nhờ có luật lobby rõ ràng mà kết quả sự ra đời của chính sách sẽ làm cho cả hai bên cùng có lợi. Nghĩa là các nhóm lợi ích hoạt động lobby để nhằm tới cái mà họ đáng được hưởng nếu quyết sách ra đời đúng thời điểm. Tuy nhiên, trong nhiều trường hợp sẽ xảy ra xung đột giữa các nhóm lợi ích với nhau; do đó, cũng dễ dẫn đến những tiêu cực trong hành động lobby. Điều này giải thích tại sao các nước đó đang cố hoàn thiện các điều luật về lobby. Ở các nước phát triển, các nhóm lợi ích sử dụng những phương thức hợp pháp, từ vận động hậu trường, tài trợ cho việc lập chính sách đến vận động phiếu bầu, phản đối qua công luận... Tuy nhiên, nếu ở nước nào tồn tại một nền chính trị không minh bạch thì hình thức vận động hiệu quả nhất vẫn là mua chuộc quan chức.

Còn ở Việt Nam, khi nói về các nhóm lợi ích dạng này người ta dễ dàng liên tưởng đến những "sân sau" của các công ty nhà nước, những tập đoàn độc quyền có khả năng ảnh hưởng tới chính sách của Chính phủ, thao túng thị trường (sữa, thuốc chữa bệnh, xăng dầu, điện lực, ô tô...); những lĩnh vực phát triển sử dụng nhiều tài nguyên và tài sản quốc gia. Đặc biệt, ở Việt Nam, việc có tiền vẫn chưa đủ mà còn cần cả quan hệ thân quen mới đạt ưu thế trong lobby. Đây cũng là điều kiện làm tăng khả năng tham nhũng trong cán bộ lãnh đạo chính quyền. Nhìn chung, ở đâu cũng vậy, các nhóm lợi ích đều muốn hai thứ từ nhà nước: Các đặc lợi từ chính sách (thuế, trợ cấp, bảo hộ, quyền độc quyền...), và sự ưu ái của các quan chức thực thi chính sách (các hợp đồng với nhà nước, sự bảo kê...) để đem lại những siêu lợi nhuận.

Ở các nước phát triển thì các nhóm lợi ích đạt được lợi ích trên tinh thần tuân thủ theo luật (tất nhiên, do ít có chính quyền nào trong sạch tuyệt đối nên vẫn tồn tại lobby ngoài luật làm ảnh hưởng đến lợi ích của các nhóm khác hoặc lợi ích quốc gia), còn ở nước ta lại dễ hình thành các nhóm lợi ích hưởng đặc quyền, đặc lợi. Thông qua tham nhũng, hối lộ, lợi ích của vị quan chức nào đó sẽ gắn liền với lợi ích của một nhóm hoặc một số nhóm nào đó. Nói về điều này, Tổng Thanh tra Chính phủ Huỳnh Phong Tranh cho rằng, tham nhũng, hối lộ trong hoạt động của doanh nghiệp sẽ tác động tiêu cực đến đời sống kinh tế, xã hội của mọi quốc gia; nó làm tăng chi phí, phá vỡ nền tảng quản trị của doanh nghiệp, tạo ra sự bất bình đẳng trong cạnh tranh giữa các doanh nghiệp trên thị trường. Đặc biệt, khi tham nhũng, hối lộ được thực hiện với sự cấu kết giữa doanh nghiệp và các quan chức tha hóa sẽ hình thành những "nhóm lợi ích thân hữu", có khả năng tác động tiêu cực tới quá trình xây dựng và thực thi chính sách, pháp luật, khi đó hậu quả càng nghiêm trọng.

Ngoài ra, còn có ý kiến cho rằng, nhóm lợi ích ở Việt Nam hoạt động trong một không gian chủ yếu phi chính thức, bất hợp pháp, trong không ít trường hợp có quan hệ đến buôn lậu hay các hoạt động có tính chất phạm pháp ở mức độ khác nhau. Nếu nhìn hoạt động của các nhóm lợi ích theo nghĩa này, có thể thấy, toàn bộ những hoạt động đó muốn tồn tại được đều cần đến sự bảo trợ của một quan chức nào đó. Còn Tiến sĩ Lê Đăng Doanh thì khẳng định tính thời vụ của hoạt động các nhóm lợi ích ở Việt Nam.

Như vậy, qua phân tích trên, có thể thấy nội hàm của lợi ích nhóm ở Việt Nam và nhóm lợi ích ở các nước phát triển, về cơ bản, là dùng để chỉ nhóm người có khả năng chi phối chính sách của chính phủ nhằm đạt được lợi ích cho nhóm mình. Nhưng, ở nước ta, lợi ích nhóm lại có những nét đặc thù riêng, nhất là trong giai đoạn chúng ta đang hoàn thiện cơ chế và thể chế thị trường. Ở Việt Nam, một số nhà nghiên cứu đọc tài liệu nước ngoài thì nhấn mạnh đến nhóm lợi ích, còn một số khác khi diễn giải tư tưởng của các nhà lãnh đạo thì nói đến lợi ích nhóm. Như đã biết, khi nói tới lợi ích nhóm, Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng đặt nó trong tương quan với tư duy nhiệm kỳ và tư tưởng cục bộ địa phương, tức là gắn lợi ích nhóm với những người có chức, có quyền. Còn Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng thì khẳng định (lấy từ 3 nguồn trích khác nhau): “Lợi ích nhóm là một nhóm có quyền lực và vị thế nhất định câu kết với nhau để mưu cầu lợi ích cho các thành viên trong nhóm, nhưng lợi ích này đi ngược lại với lợi ích quốc gia, ảnh hưởng không tốt đến lợi ích chính đáng của đại đa số người dân”(1). Thủ tướng khẳng định, sẽ kiên quyết ngăn chặn lợi ích nhóm để đảm bảo sự công bằng xã hội. “Chia sẻ quan điểm về nhóm lợi ích với cử tri, Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng cho biết nhóm lợi ích có thể hiểu là nhóm người có chức quyền câu kết với nhau nhằm trục lợi cá nhân, điều này là trái với luật pháp, ảnh hưởng đến lợi ích chính đáng của người khác, đi ngược với lợi ích của đất nước, của nhân dân. Thái độ của Đảng và Nhà nước với nhóm lợi ích đã được xác định rất rõ ràng là kiên quyết loại

bỏ nhóm lợi ích ra khỏi đời sống xã hội”(2). “Nhóm lợi ích có thể hiểu là nhóm người có chức quyền câu kết với nhau nhằm trục lợi cá nhân, điều này là trái với luật pháp, ảnh hưởng đến lợi ích chính đáng của người khác, đi ngược với lợi ích của đất nước, của nhân dân”, Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng nói trong buổi tiếp xúc cử tri Hải Phòng(3).

Sở dĩ phải trích dẫn từ 3 nguồn khác nhau vì đây là bài phát biểu nên mỗi báo đưa có khác nhau về câu chữ, nhưng nội dung cơ bản không khác nhau. Chỉ có 1 báo gọi nhóm lợi ích còn hai báo gọi lợi ích nhóm. Nhưng qua nội dung thì đều thống nhất nói đến nhóm người có chức, có quyền câu kết với nhau nhằm trục lợi cho các thành viên trong nhóm. Vì thế, Thủ tướng nhấn mạnh cần loại bỏ kiểu lợi ích nhóm này ra khỏi đời sống xã hội. Bí thư Thành ủy Hà Nội Phạm Quang Nghị, trong bài chia sẻ với phóng viên Vnexpress, cũng khẳng định: “Khi nói “nhóm lợi ích” là muốn nói tới hiện tượng tiêu cực của một số người lợi dụng chức quyền để mưu lợi ích cá nhân. Chứ nếu phục vụ cho lợi ích quốc gia, lợi ích xã hội thì đó là chủ nghĩa tập thể, là tích cực, lành mạnh. Hiện nay, có tình trạng lợi ích chung đang bị xâm phạm bởi những vi phạm của một số cán bộ thoái hóa, biến chất”(4). Còn ông Trần Xuân Giá, nguyên Bộ trưởng Bộ Kế hoạch và Đầu tư cũng sử dụng thuật ngữ lợi ích nhóm khi cho rằng, sự thành bại của công cuộc tái cấu trúc nền kinh tế phụ thuộc vào việc có loại trừ được lợi ích nhóm

(1) Nguồn: www.dantri.com.vn ngày 05 - 12 - 2012.

(2) Nguồn: www.tienphong.vn ngày 4 - 12 - 2012.

(3) Nguồn: www.vnexpress.net ngày 5 - 12 - 2012.

(4) Nguồn: www.giaoduc.net.vn ngày 18 - 2 - 2013.

hay không; bởi nó là thủ phạm chống, cản trở, làm méo mó các chính sách. Mà tái cấu trúc phải bắt đầu từ chính sách. Nếu để lợi ích nhóm làm méo mó chính sách thì việc tái cơ cấu ba lĩnh vực nêu trên có nguy cơ thất bại. Riêng Thống đốc Ngân hàng thì lúc đầu chỉ gọi là “*lợi ích cục bộ*” sau mới sử dụng thuật ngữ “*lợi ích nhóm*”.

Qua một số quan điểm nêu trên của các nhà lãnh đạo và quản lý, có thể rút ra nội hàm của lợi ích nhóm chính là chỉ nhóm người có chức, có quyền có khả năng làm sai lệch chính sách nhằm đem lại lợi ích cho bản thân nhờ đem lại lợi ích cho doanh nghiệp mà họ cấu kết. Ở đây có sự thống nhất về lợi ích giữa người có chức, có quyền và doanh nghiệp trong sự làm tổn hại đến lợi ích chung. Và đặc điểm nổi bật của lợi ích nhóm này là sự cấu kết của một số chứ không phải một người có chức, có quyền. Việc xóa bỏ lợi ích nhóm là xóa bỏ lợi ích nhóm có tác động tiêu cực và làm tổn hại đến lợi ích chung chứ không phải xóa lợi ích nhóm nói chung. Điều này gắn liền với cuộc đấu tranh chống tham nhũng hiện nay ở nước ta. Đến đây có thể hiểu *lợi ích nhóm* theo nghĩa này trong sự phân biệt với *nhóm lợi ích*.

Tất nhiên, cần hiểu sự tồn tại của lợi ích nhóm dạng này do nó gắn liền với sự tồn tại của các nhóm lợi ích đang hiện diện trong xã hội, chủ yếu là những nhóm hoạt động trong lĩnh vực kinh tế. Có một thực trạng khác cần được làm rõ, đó là một số người có khả năng làm trung gian, cầu nối giữa lợi ích nhóm và nhóm lợi ích. Những người này không thuộc lợi ích nhóm như có ý kiến đã chỉ ra khi cho rằng, những năm gần đây, lợi ích nhóm càng ngày càng

gia tăng và phát triển sâu rộng, quy mô lớn hơn nhiều. Nó biểu hiện dưới các hình thức, như chạy dự án, chạy vốn, chạy chức quyền (không ít người cho đây cũng là một lĩnh vực đầu tư siêu lợi nhuận), và thậm chí chạy cả chính sách... Như vậy, ý kiến này không có sự phân biệt giữa nhóm người có khả năng “chạy” với những người có khả năng làm thay đổi hoặc ra chính sách có lợi cho nhóm lợi ích nào đó (những người có chức, có quyền). Tuy người này được hưởng lợi từ sự trung gian đó nhưng lợi ích của họ không thuộc một nhóm nào mà là hưởng lợi từ cả hai phía. Ở nước ngoài, những người này thường đứng trong các tổ chức lobby và hoạt động theo luật lobby của nhà nước, còn ở Việt Nam những người trung gian hoạt động chủ yếu dựa trên sự thân quen (quen lãnh đạo, quen con cháu của lãnh đạo), là họ hàng hoặc là những người thuộc “con ông cháu cha”.

Khi nhận diện lợi ích nhóm ở nước ta hiện nay, do tính chất phức tạp của nó (thiếu thông tin, thông tin không cập nhật và đầy đủ) nên chúng ta khó chỉ ra một cách rõ ràng là ai và ở đâu. Vì nếu biết rõ như vậy thì chắc chúng ta đã không để cho nó tồn tại. Có thể coi lợi ích nhóm tiêu cực là một hình thức tham nhũng tinh vi và được che đậy kín đáo, nên khó phát hiện hơn so với loại tham nhũng thông thường.

Có thể thấy, như khẳng định ở trên, lợi ích nhóm là sản phẩm tất yếu của kinh tế thị trường. Vì vậy có lợi ích nhóm đa số, lợi ích nhóm thiểu số, lợi ích nhóm tiêu cực, lợi ích nhóm tích cực (về lợi ích nhóm tiêu cực và tích cực cũng được chính Thủ tướng nêu ra). Nhưng ở đây cái cần bàn là xóa bỏ lợi

ích nhóm tiêu cực như Thủ tướng đã khẳng định. Tuy nhiên, chúng ta có thể chỉ ra sự tồn tại và khả năng xuất hiện lợi ích nhóm trong những lĩnh vực đem lại siêu lợi nhuận mà một số bài viết đã đề cập đến. Cụ thể là:

Một là, trong lĩnh vực quản lý bất động sản và tài nguyên, khoáng sản của đất nước. Lợi ích nhóm thường có khả năng xuất hiện nhiều ở những nhóm người có chức, có quyền trong lĩnh vực này. Họ là những người có quyền ra chính sách hoặc có thông tin trước về những chính sách ở cấp quốc gia, cấp tỉnh và từng địa phương, như việc quy hoạch; việc chuyển đổi mục đích sử dụng đất; thu hồi đất nông nghiệp để xây dựng các khu kinh tế, khu công nghiệp, khu đô thị; giao đất, cho thuê đất; định giá đất khi thu hồi, đền bù; cấp phép khai thác tài nguyên, khoáng sản... Nhờ ưu thế đó mà họ thường được các doanh nghiệp tìm đến bằng cửa sau để hối lộ, bôi trơn, hoặc họ cố tình làm sai lệch chính sách để “èkíp” của mình hưởng lợi (khai khống, khai gian,...). Nói về vấn đề này, Giáo sư, tiến sĩ khoa học Đặng Hùng Võ cho rằng, để có thay đổi đột phá thì “một ngày cũng có thể có thay đổi được, miễn là phải tách nhóm lợi ích ra khỏi vấn đề đất đai”. Vì vậy, trong một vài năm gần đây, nhờ sự hoàn thiện về pháp luật và chính sách công khai minh bạch mà chúng ta đã hạn chế phần nào nạn tham nhũng cũng như ảnh hưởng tiêu cực của lợi ích nhóm trong lĩnh vực này.

Hai là, trong lĩnh vực tài chính, ngân hàng. Đó là nhóm người sử dụng quyền lực của mình để tiếp tay, móc nối với các doanh nghiệp bên ngoài nhằm đạt được siêu lợi nhuận cho ngân hàng

và cho chính doanh nghiệp mà họ cấu kết. Gần đây, trước chất vấn của các đại biểu Quốc hội, chính Thống đốc Ngân hàng Nhà nước Nguyễn Văn Bình đã thừa nhận: Có lợi ích nhóm trong hệ thống các tổ chức tín dụng.

Ba là, trong lĩnh vực đầu tư xây dựng cơ bản. Phần lớn các công trình xây dựng đã xảy ra tình trạng thất thoát tài sản, tham ô và cố ý làm trái nguyên tắc, chủ yếu do sự tiếp tay của những người làm quản lý trong lĩnh vực này. Họ có quyền phê duyệt dự án, số lượng đầu tư, nghiệm thu, quyết toán công trình... Đó vậy, nếu có lợi ích họ sẽ cố tình đưa ra chính sách có lợi cho chủ công trình để chủ công trình có thể không chấp hành đúng trình tự, thủ tục đầu tư xây dựng cơ bản; gian lận, thiếu minh bạch trong đấu thầu; khai khống khối lượng và giá trị vật tư, thiết bị; đưa vật liệu kém chất lượng, sai quy cách vào sử dụng; thi công sai quy trình để giảm chi phí... gây thiệt hại lớn cho Nhà nước.

Bốn là, trong việc quản lý, sử dụng vốn, tài sản Nhà nước. Đây là lĩnh vực nhạy cảm và dễ dẫn đến lợi ích nhóm. Nó liên quan đến vấn đề cấp vốn, định giá trị tài sản, đất đai thuộc sở hữu nhà nước.

Năm là, trong công tác cán bộ. Những người có chức quyền trong lĩnh vực này vì lợi ích của mình sẽ mở đường cho việc “chạy chức, chạy quyền, chạy công chức”. Nhờ đó mà họ giàu lên nhanh chóng. Đây là lĩnh vực khá nhạy cảm và khó bị phát hiện, nếu không có chính sách tốt về công khai tài sản của những cán bộ quản lý trong lĩnh vực này.

Sáu là, trong lĩnh vực tư pháp. Những cán bộ làm trong ngành này lợi dụng chức vụ, quyền hạn để nhận hối lộ nhằm bỏ lọt hoặc giảm nhẹ tội phạm

trong hoạt động điều tra, truy tố, xét xử, thi hành án.

Đặc điểm chung của những cán bộ làm trong các lĩnh vực kể trên là để tham nhũng như lạm dụng quyền hành của mình thì đều phải câu kết với những cán bộ khác có liên quan (hoặc êkíp làm việc, hoặc cán bộ cấp trên có quan hệ theo ngành dọc hoặc ngang). Vì thế, lợi ích nhóm làm tổn hại nhiều hay ít tới lợi ích chung tùy thuộc vào quy mô công việc và chức vụ mà họ nắm giữ trong hệ thống công quyền.

Trên thực tế, ở nước ta, những biểu hiện tiêu cực của các lợi ích nhóm này thường chủ yếu gắn liền với sự tham nhũng của những cán bộ quản lý đã biến chất, thoái hoá và hoạt động của họ rất tinh vi vừa dựa vào những kẽ hở của hệ thống pháp luật chưa hoàn thiện, vừa bất chấp pháp luật và đạo lý nhằm đạt được lợi ích cho nhóm mình và các doanh nghiệp có liên quan, gây tổn hại đến lợi ích chung của cộng đồng. Vì vậy, việc phát hiện và loại bỏ các lợi ích nhóm này luôn gắn liền với cuộc đấu tranh chống tham nhũng và thực hiện tốt công tác tổ chức cán bộ. Về vấn đề này đã có ý kiến cho rằng, để phát hiện trong lĩnh vực nào có lợi ích nhóm là điều không khó. Bất cứ người dân nào có quan hệ gần gũi với những cán bộ đó đều có thể nhận ra nhờ sự giàu lên nhanh chóng của họ. Nhưng người dân lại không dễ tố cáo, các tổ chức cũng không dễ quy tội vì họ hoạt động rất "kín" và hơn nữa, ở nước ta hiện nay, vẫn chưa kiểm soát được thu nhập thông qua tài khoản ở ngân hàng, đồng thời luật pháp cũng chưa đòi hỏi phải chứng minh nguồn gốc tài sản nên không đủ chứng cứ để "chỉ mặt - đặt tên" cho từng nhóm. Điều này đòi hỏi chúng ta cần

phải thực hiện tốt chế độ dân chủ và chính sách công khai, minh bạch, kể cả hoạt động và thu nhập của cán bộ quản lý trong hệ thống công quyền.

Tóm lại, qua sự phân tích trên, có thể thấy, khi nói đến nhóm lợi ích là nói đến tác động cả tiêu cực lẫn tích cực và ở nước nào có luật lobby rõ ràng và hoàn chỉnh thì sẽ giảm thiểu được tác động tiêu cực. Còn nói đến lợi ích nhóm ở nước ta chủ yếu nói đến tác động tiêu cực gắn liền với vấn đề tham nhũng và nó cần phải bị loại bỏ. Ở đây, có thể dẫn thêm ý kiến của Giáo sư, tiến sĩ Vũ Văn Hiền - Phó Chủ tịch Hội đồng Lý luận Trung ương trên Radiovietnam để khẳng định thêm cách hiểu nội dung khái niệm "nhóm lợi ích" của bài viết: "Lợi ích nhóm mang tính tích cực là nhóm lợi ích hướng tới sự phát triển kinh tế - xã hội, hài hòa theo lợi ích của cả cộng đồng. Ngược lại, nếu lợi ích nhóm chỉ là của thiểu số, đi ngược với lợi ích của số đông, tác động xấu đến sự phát triển của xã hội thì đó là lợi ích nhóm tiêu cực. "Lợi ích nhóm" mà chúng ta đang nhắc tới chính là dạng thứ hai này, dạng tiêu cực"(5). Như vậy, lợi ích nhóm là một trong ba cản trở đối với sự nghiệp tái cấu trúc nền kinh tế của nước ta trong giai đoạn trước mắt. Nhưng, như chúng ta đã biết, sự tồn tại của các nhóm lợi ích là khách quan; vì vậy, nhiệm vụ lâu dài là chúng ta phải từng bước xây dựng và hoàn thiện luật vận động hành lang để phát huy tính tích cực của các nhóm lợi ích trong việc ban hành chính sách phát triển đất nước trên tất cả các lĩnh vực, trong đó trọng tâm là lĩnh vực kinh tế. □

(5) Nguồn: <http://radiovietnam.vn/theo-dong-su-kien/> ngày 20 - 07 - 2013.